

อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย Muslim Identities in Thai Cinema

ภาณุ อารี¹ และ สุเทพ เดชะชีพ²

Panu Aree and Suthep Dachacheep

Article History

Received: December 3, 2020

Revised: December 24, 2020

Accepted: January 7, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย” เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งวิเคราะห์คุณลักษณะของอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย และกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ 8 เรื่องที่ออกฉายระหว่างปี พ.ศ. 2528 – พ.ศ. 2560 ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่องผีเสื้อและดอกไม้ (2528) ภาพยนตร์เรื่องปลากัง (2532) ภาพยนตร์เรื่องตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน (2545) ภาพยนตร์เรื่องโอเค เบตง (2546) ภาพยนตร์เรื่อง อมรินทร์ (2558) ภาพยนตร์เรื่องละติจูดที่ 6 (2558) ภาพยนตร์เรื่อง มหาสมุทรและสุสาน (2559) และภาพยนตร์เรื่องสังข์จะฉรรณี (2560) โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ อัตลักษณ์ทางบวกและอัตลักษณ์ทางลบ และศึกษากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย หลักการอิสลาม ทฤษฎีประกอบสร้างความจริงทางสังคม แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง แนวคิดการสร้างตัวละคร และภาษาภาพยนตร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. อัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยเรื่องต่าง ๆ มี 11 ประเภทประกอบด้วย อัตลักษณ์ทางกายภาพ อัตลักษณ์ความผูกพันกับชุมชน อัตลักษณ์ความศรัทธาต่อศาสนา อัตลักษณ์การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์ความโอบอ้อมอารี อัตลักษณ์ความรุนแรง อัตลักษณ์ความเหลื่อมล้ำทางเพศ อัตลักษณ์ความแปลกแยก อัตลักษณ์ความอ่อนแอ อัตลักษณ์ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย และอัตลักษณ์การตกเป็นผู้ถูกกระทำ

2. กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมมี 2 แบบ ประกอบด้วย การประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางกายภาพผ่านการสร้างตัวละคร และการประกอบสร้างอัตลักษณ์ด้วยเทคนิคภาพยนตร์ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการทางด้านภาพและเสียง

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, มุสลิม, ภาพยนตร์ไทย

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Master degree, Master of Arts (Communication Arts), Faculty of Communication Arts, Kasembundit University

E-mail: panuaree@gmail.com

*Corresponding author

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Assistant professor, PhD, Faculty of Communication Arts, Kasembundit University

Abstract

The study is qualitative research that analyzes Muslim identities in Thai cinema and the process of constructing the Muslim identities based on 8 Thai films released between 1985 to 2017: They are Peesua and Dokmai (Butterfly and Flower, 1985), Pulakong (1989), Talumpuk (2002), OK Betong (2003), Ameen (2015), Latitude No. 6 (2015), Mahasamut Lae Susarn (The Island Funeral, 2016), and Sajja Thoranee (2017). The purpose is to study the attribute of Muslim identities projected in Thai films and scrutinize the process of constructing the Muslim identities in Thai cinema. The tools employed consist of Islamic principles, theories on social reality construction, the concept of identity, theories on narrative, the concept of character building, and film language. Key findings are:

1. There are 11 aspects of Muslim identities projected in Thai films, namely physical identity; collective or community identity; identity derived from religious faith; identity based on pluralism; identity founded on compassion; identity expressed through violence; identity projected through gender inequality; identity projected through alienation; identity derived from weakness; identity projected through craftiness; and identity derived from the status of the victim.

2. The construction of Muslim identities consists of two approaches: the construction of identities through characterization and the construction of identities through cinematic language (visual and sound).

Keywords: Identity, Muslim, Thai films

บทนำ

นับตั้งแต่ภาพยนตร์ได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก ในวันที่ 28 ธันวาคม ปี ค.ศ. 1895 ภายหลังจากที่สองพี่น้องตระกูลลูมิแยร์ หลุยส์และออกุสต์ได้ฉายภาพเคลื่อนไหวขนาดสั้นด้วยเครื่องซีเนมาโตกราฟ (Cinematograph) ที่ร้าน Grand Café ในกรุงปารีส (Crow, 2014) ภาพยนตร์ได้กลายมาเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพลของโลกตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เพราะเป็นศิลปะด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ที่รวบรวมศิลปะ ทั้ง 6แขนงเข้าด้วยกันประกอบด้วย สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดนตรี กวีนิพนธ์ และเต้นรำ จนทำให้ภาพยนตร์ได้กลายเป็นศิลปะแขนงที่ 7 (สุชีพ วรรณสูตร, 2552) โดยมีฮอลลีวูดเป็นศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรือง (History.com Editors, 2018, para.18)

บทบาทที่สำคัญของภาพยนตร์ลำดับแรกสุดคือสร้างความบันเทิงและพาผู้ชมหนีจากความจริงที่โหดร้าย โดยบทพิสูจน์ที่ชัดเจนที่สุดคือช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษที่ 1930 ในช่วงเวลาดังกล่าว ขณะที่อุตสาหกรรมประเภทอื่นกำลังประสบกับภาวะการขาดทุนอย่างรุนแรง ภาพยนตร์กลายเป็นอุตสาหกรรม

ที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ชาวอเมริกันจำนวน 60 – 80 ล้านคนชมภาพยนตร์หนึ่งเรื่องต่อสัปดาห์ (Whittington, 2008, para.4) โดยภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมประกอบด้วย ภาพยนตร์เพลง (musical) ภาพยนตร์สะท้อนสังคม (social realism) ภาพยนตร์แนวแก๊งค์สเตอร์ (gangsters) และภาพยนตร์ตลก (comedy) จากความนิยมที่เกิดขึ้นส่งผลให้ช่วงเวลาดังกล่าวกลายเป็นยุคทอง (golden age) ของภาพยนตร์ฮอลลีวูดไป (ibid, para.5)

นอกจากสร้างความบันเทิงแล้ว บทบาทหนึ่งที่สำคัญของภาพยนตร์อีกบทบาทหนึ่งได้แก่การนำเสนออุดมการณ์ (ideology) ของผู้สร้างผ่านเนื้อหาของภาพยนตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุดมการณ์ทางการเมือง ตัวอย่างที่สำคัญได้แก่ ภาพยนตร์แนวนิยายวิทยาศาสตร์ของฮอลลีวูดที่นำเสนอเกี่ยวกับการรุกรานของมนุษย์ต่างดาวในช่วงทศวรรษที่ 1950 ซึ่งอุปมาได้กับการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ในอเมริกา (Boggs&Pollard, 2016, p.59) โดยมีภาพยนตร์อย่าง The Invaders (1953) และ Invasion of Body Snatchers (1954) เป็นตัวแทน โดยภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องเล่าเรื่องราวการแทรกซึมของมนุษย์ต่างดาวในเมืองเล็ก ๆ ของ

อเมริกาจนทำให้ชาวเมืองต้องเผชิญกับภัยอันตราย(ibid, p.60) หรือ ภาพยนตร์แนวสายลับในช่วงทศวรรษที่ 1960 อันเป็นช่วงเวลาที่สูงครามเย็น (cold war) กำลังสร้างความตึงเครียดไปทั่วโลก ภาพตัวเอกกับผู้ร้ายมักเปรียบเทียบได้กับ ตัวแทนของโลกเสรี (พระเอก) กับตัวแทนของโลกคอมมิวนิสต์ (ผู้ร้าย) ตัวอย่างภาพยนตร์ที่โดดเด่นได้แก่ ภาพยนตร์ชุด เจมส์บอนด์ ที่ผลิตในช่วงทศวรรษที่ 1960 – 1980 (Sandbrook,2013, para.3)

จนเมื่อสงครามเย็นยุติลงในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 บทบาทของตัวร้ายที่เป็นภาพตัวแทนของโลกคอมมิวนิสต์ค่อย ๆ หายไป กลายเป็น ผู้ก่อการร้ายระดับนานาชาติ (International Terrorists) ที่มีเป้าประสงค์บ่อนทำลายอเมริกาเข้ามาแทนที่ โดยตัวละครที่มีความโดดเด่นมากที่สุด และมักถูกนำเสนออยู่บ่อยครั้ง ได้แก่ตัวละครอาหรับที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและศาสนาอย่างรุนแรง (Riegler, 2010, p.35-37) ตัวอย่างของ ภาพยนตร์ที่น่าสนใจได้แก่ภาพยนตร์เรื่อง True Lies ในปี 1994 ที่ตัวร้ายของเรื่องเป็น สมาชิกของกลุ่มหัวรุนแรงที่มีชื่อว่า “Crimson Jihad” ที่มีการมุ่งจะทำลายเมืองสำคัญในอเมริกาด้วยหัวรบนิวเคลียร์ หากกองทัพอเมริกาไม่ยอมถอนทัพจากอ่าวเปอร์เซีย (The New York Times, 1994 p.11) ในภาพยนตร์เรื่อง The Siege ที่ออกฉายในปี 1998 กลุ่มผู้ก่อการร้ายมุสลิมได้ก่อเหตุรุนแรงหลายครั้งในนิวยอร์ก เพื่อที่จะกดดันให้เอฟบีไอปล่อยตัวผู้นำทางศาสนาคนสำคัญที่ถูกจับไปก่อนหน้านี้ (IMDB, n.d.) เป็นต้น

หลังจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่อาคารเวิร์ดเทรด เซนเตอร์ ในกรุงนิวยอร์ก ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 เมื่อผู้ก่อการร้ายที่ต่อมากลัวระบว่ามีเชื้อชาติอาหรับและนับถือศาสนาอิสลาม ได้ทำการจี้เครื่องบินแล้วบังคับให้พุ่งเข้าชนอาคารคู่เวิร์ดเทรดเซนเตอร์ และอาคารเพนตากอน จนส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 2,753 คน และมีผู้ที่ได้รับบาดเจ็บกว่า 6 พันคน (CNN, 2017, para.3) อัตลักษณ์ของ “อิสลาม” กับ “ความรุนแรง” ถูกนำเสนอคู่กันในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อภาพยนตร์ (Reid, 2015, p.9)

ตัวละครมุสลิมที่มีความโดดเด่นในด้านอัตลักษณ์เช่นมีเชื้อชาติอาหรับมีใบหน้าเคร่งขรึม เต็มไปด้วยหนวดเครา วางตัวแปลกแยกในสังคมและยึดมั่นในหลักการศาสนา มักได้รับการวางตัวให้เป็นผู้ร้ายในภาพยนตร์อเมริกันหลายๆ เรื่องที่ออกฉาย

หลังจากนั้น ทั้งภาพยนตร์ที่สร้างจากเรื่องจริงอย่าง United 93 (กำกับโดย Paul Greengrass) ที่ออกฉายในปี พ.ศ. 2549 เล่าถึง เหตุการณ์จี้เครื่องบิน ยูไนเต็ด แอร์ไลน์ เที่ยวบิน 93 โดยกลุ่มผู้ก่อการร้ายเชื้อชาติอาหรับเพื่อบินไปชนทำเนียบขาว แต่ถูกขัดขวางจากผู้โดยสารจนทำให้แผนการล้มเหลว (Sanook, 2549) ไปจนถึงภาพยนตร์แนวแอ็คชั่นเรื่อง Lone Survivor (กำกับโดย Peter Berg) ที่ฉายในปี พ.ศ. 2556 เป็นเรื่องของหน่วยรบพิเศษของกองทัพสหรัฐ 4 นายที่ถูกส่งมาไล่ล่าผู้บัญชาการกองทัพของกลุ่มตาลีบันในอัฟกานิสถาน โดยหนึ่งเล่าผ่านมุมมองของตัวละครเอกชาวอเมริกัน โดยปราศจากการนำเสนอภาพจากมุมมองของฝ่ายตาลีบันอย่างสิ้นเชิง (Gottschalk &Greenberg, 2018, p.212)

จากลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเกิดข้อสงสัยว่า สำหรับประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนประชากรมุสลิมไม่ถึง 5 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งหมด (อารี จำปาภาย , ชีรณ สกุลศรี และ อาซิส ประสิทธิ์หิมะ, 2555, น.89) อัตลักษณ์มุสลิมถูกนำเสนอในภาพยนตร์มีลักษณะอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการค้นคว้าต่อว่าภาพยนตร์ไทยที่ดำเนินเรื่องโดยตัวละครมุสลิมคือเรื่องใด และได้ค้นพบว่าภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่มีตัวละครมุสลิมเป็นตัวดำเนินเรื่องหลัก และมีฉากหลังที่นำเสนอภาพวิถีชีวิตมุสลิมได้แก่ภาพยนตร์เรื่อง ผีเสื้อและดอกไม้ ซึ่งเป็นผลงานการกำกับของยุทธนา มุกดาสนิท ดัดแปลงจากนิยายในชื่อเดียวกันที่ประพันธ์โดยนิพนพาน ออกฉายในปี พ.ศ 2528 เล่าเรื่องราวของเด็กชายมุสลิมที่ชื่อ ฮูยีน อาศัยอยู่กับครอบครัวที่ยากจนในจังหวัดชายแดนที่ติดกับประเทศมาเลเซีย จุดพลิกผันในชีวิตของเขาเกิดขึ้น เมื่อพ่อที่เป็นเสาหลักของครอบครัวต้องประสบอุบัติเหตุจนไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ จนทำให้ฮูยีนต้องหาทางออกให้กับชีวิต ด้วยการร่วมขบวนการค่าน้ำตาลเถื่อนบริเวณชายแดน และกลายเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เขาก้าวข้ามจากความเป็นเด็กชายไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับการยอมรับอย่างท่วมท้น ทั้งจากนักวิจารณ์และผู้ชมส่งผลให้ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากการประกวดภาพยนตร์ไทย ซึ่งจัดโดยสมาคมผู้สื่อข่าวบันเทิงแห่งประเทศไทยถึง 7 รางวัล รวมถึงรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2528 (ประวิทย์ แต่งอักษร, 2557)

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ชมภาพยนตร์ไทยที่น่าเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับมุสลิมอีกหลายเรื่อง และพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้ 1) พื้นเพของตัวละครรวมถึงฉากหลังของเรื่องอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย และ 2) การแต่งกายของตัวละครถอดแบบมาจากวิธีการแต่งกายแบบมลายูและอาหรับ ทั้งที่ในความเป็นจริงอัตลักษณ์ของมุสลิมในประเทศไทยนั้นมีความซับซ้อนอยู่มาก เนื่องจากบรรพบุรุษของมุสลิมในประเทศไทยมีที่มาหลากหลาย มีมุสลิมจากอาหรับ มุสลิมจากเปอร์เซีย มุสลิมจากชวา มุสลิมจากจามหรือชาม เขมร มุสลิมจากเอเชียใต้ (อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ อัฟกานิสถาน) ที่ตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ทั่วทุกภูมิภาค และยังมีมุสลิมจีนที่ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือของไทย แม้ว่ามุสลิมทุกเชื้อสายจะยึดหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลามเหมือนกันแต่ก็จะมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามวิถีของเชื้อสายของตนเอง ทั้งในเรื่องของแนวความคิด ค่านิยมทางสังคม และการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาในรายละเอียดปลีกย่อย (อารี, ธีรพงศ์, อาซิส “เรื่องเดิม”. น.91)

จากข้อสังเกตดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาว่าอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยมีลักษณะอย่างไร และอัตลักษณ์เหล่านี้ผ่านการประกอบสร้างอย่างไร โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย หลักการอิสลาม ทฤษฎีประกอบสร้างความจริงทางสังคม แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง แนวคิดการสร้างตัวละคร และภาษาภาพยนตร์ ผู้วิจัยคาดหวังว่าบทสรุปที่ได้ออกมา นอกจากจะให้คำตอบว่าอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์มีลักษณะอย่างไรแล้วยังนำไปสู่การกระตุ้นเตือนให้ผู้สร้างภาพยนตร์ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของคนในสังคมส่วนใหญ่ใส่ใจในความถูกต้องโดยเฉพาะรายละเอียดที่มีความเปราะบางอย่างเชื้อชาติและศาสนาเพราะไม่ว่ายุคสมัยจะผ่านไปอย่างไร ภาพยนตร์จะยังคงเป็นสื่อที่ทรงพลังเสมอ ดังคำกล่าวของVladimir Lenin (1934, p.388-389) ว่า “ในบรรดาศิลปะทั้งหมด ภาพยนตร์มีความสำคัญที่สุด”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย
2. ศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย

นิยามคำศัพท์

มุสลิม หมายถึงผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม คำว่ามุสลิมเป็นภาษาอาหรับมีความหมายว่าผู้นอบน้อมและยอมจำนนต่อข้อบัญญัติของพระเจ้า

อัตลักษณ์ หมายถึงความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น ผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเรา อัตลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่อัตลักษณ์บุคคลซึ่งหมายถึงลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ผิวพรรณ และการแต่งกาย และอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แปรผันตามสังคมและสภาพแวดล้อมโดยบุคคลหนึ่งอาจมีอัตลักษณ์ทางสังคมมากกว่าหนึ่งประเภท

การประกอบสร้างความจริงทางสังคม หมายถึงการสร้างความจริงโดยสถาบันหลักของสังคมเพื่อให้คนในสังคมเข้าถึงโลกทางกายภาพที่มีความซับซ้อนได้โดยหนึ่งในสถาบันหลักของสังคมมี สถาบันสื่อมวลชนรวมอยู่ด้วย

ภาพยนตร์ไทย หมายถึง ภาพยนตร์ที่มีความละครที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นตัวเดินเรื่องทั้งที่ตัวละครที่มีบทบาทหลักและบทบาทรอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยผ่านการวิเคราะห์ภาพยนตร์ 8 เรื่องประกอบด้วย ภาพยนตร์เรื่องผีเสื้อและดอกไม้ (2528) ภาพยนตร์เรื่องปลูกลาง (2532) ภาพยนตร์เรื่องตะลุมพุก (2545) ภาพยนตร์เรื่องโอเค เบตง (2546) ภาพยนตร์เรื่องอมิน (2558) ภาพยนตร์เรื่องละติจูดที่ 6 (2558) ภาพยนตร์เรื่องมหาสมุทรและสุสาน (2559) และ ภาพยนตร์เรื่องสัจจะธรณี (2560)

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง

1. ทฤษฎีประกอบสร้างความจริงทางสังคม นำเสนอว่าโลกแห่งความเป็นจริง (World of Reality) นั้นเป็นโลกที่มีความซับซ้อนยากที่มนุษย์จะเข้าถึงได้ จึงต้องเรียนรู้ผ่านตัวกลาง ซึ่งได้แก่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว

สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันทางการเมือง รวมถึงสถาบันสื่อมวลชน โดยสถาบันเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้และเข้าใจ (ปฐมนิธิ นาคสิงห์ และธำมณี ใต้ฟ้าพูล, 2556, น.45-46) และด้วยความที่สื่อภาพยนตร์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสื่อมวลชนซึ่งมีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความจริงให้คนในสังคมได้เรียนรู้และเข้าใจ ผู้วิจัยจึงมองว่าการวิเคราะห์ภาพยนตร์ด้วยทฤษฎีประกอบสร้างความจริงจะช่วยทำให้เข้าใจกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยว่ามีลักษณะอย่างไร

2. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ อัตลักษณ์เกิดจากรู้สึกนึกคิดของปัจเจกบุคคลว่า “ฉันเป็นใคร” โดยมีตัวแปรคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวปัจเจกบุคคลกับคนอื่น ผ่านการมองตัวเอง และคนอื่นที่มองมายังปัจเจกบุคคล (ศราณี เวศยาสิรินทร์, 2554, น. 2) Tajfel and Turner (Van Stekelenburg, Van Leeuwen & Van Troost, 2013, p.1) แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์บุคคล ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล เช่น ผิวพรรณและลักษณะทางกายภาพ และอัตลักษณ์ทางสังคมซึ่งหมายถึงคุณลักษณะบุคคลที่ผันแปรตามสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นคนคนหนึ่งสามารถมีอัตลักษณ์ทางสังคมมากกว่าหนึ่งประเภท เช่น เป็นพ่อที่บ้าน เป็นครูที่โรงเรียน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์จะช่วยทำให้เข้าใจอัตลักษณ์มุสลิมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในภาพยนตร์ไทยทั้ง 8 เรื่องมีลักษณะอย่างไร

3. ทฤษฎีการเล่าเรื่อง เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจโครงสร้างการเล่าเรื่อง และวิธีการเล่าเรื่องของสื่อแต่ละประเภทว่ามีลักษณะอย่างไร มากกว่าที่จะทำความเข้าใจว่าเรื่องเล่านั้นต้องการสื่ออะไร (นพพร ประชากุล, 2542, น. 25-30) กาญจนา แก้วเทพ (2553, น. 25-30) ได้แบ่งองค์ประกอบของการเล่าเรื่องสำหรับนำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยโครงเรื่อง ความขัดแย้ง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และมุมมองการเล่าเรื่อง ผู้วิจัยมองว่าทฤษฎีการเล่าเรื่องจะช่วยทำให้เข้าใจกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมได้ชัดเจนขึ้นเมื่อได้ศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเล่าเรื่องในภาพยนตร์แต่ละเรื่อง

4. แนวคิดเรื่องการสร้างตัวละคร เป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย Joseph M. Boggs ในหนังสือ The Art of Watching Film

ในปี 2003 (กาญจนา แก้วเทพ, 2553, น.274-276) หลักใหญ่ใจความของแนวความคิดนี้คือคุณลักษณะของตัวละครเกิดจากการประกอบสร้างด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสร้างตัวละครผ่านลักษณะทางกายภาพ โดยตัวละครผู้ร้ายมักถูกกำหนดให้มีหน้าตาตุตัน ไร้วินัย เคราะอยู่เสมอ หรือการสร้างตัวละครผ่านบทสนทนาที่ตัวละครที่มีนิสัยใจร้อนมักถูกกำหนดให้ต้องพูดจาหยาบคาย เป็นต้น ผู้วิจัยมองว่าการนำเอาแนวคิดการสร้างตัวละครมาใช้วิเคราะห์ภาพยนตร์แต่ละเรื่องจะช่วยทำให้เข้าใจกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์บุคคลของตัวละครมุสลิมมีลักษณะอย่างไร

5. ภาษาภาพยนตร์ เป็นระบบสัญลักษณ์ที่สื่อสารความหมายผ่านองค์ประกอบสำคัญของภาพยนตร์ซึ่งได้แก่ภาพและเสียง ประกอบด้วยองค์ประกอบทางด้านฉาก องค์ประกอบทางด้านแสงและเงา องค์ประกอบทางด้านสี องค์ประกอบทางด้านเสียง และองค์ประกอบทางด้านการถ่ายภาพ องค์ประกอบทางด้านเสียง และองค์ประกอบด้านการตัดต่อและลำดับภาพ (นิพนธ์ คุณารักษ์, 2552, น. 20) ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ ภาษาภาพยนตร์มีความสำคัญในแง่เครื่องมือในการสื่อความหมายอัตลักษณ์มุสลิมในด้านของภาพเช่น การกำหนดขนาดภาพ การกำหนดโทนสี และในด้านของเสียงผ่านเสียงพูดของตัวละครและเสียงประกอบ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แหล่งข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าภาพยนตร์ไทยที่นำเสนออัตลักษณ์มุสลิมทั้งในแง่ของตัวละคร ฉากหลัง การแต่งกาย ฯลฯ ที่ออกฉายในโรงภาพยนตร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 จนถึงปัจจุบัน พบว่ามีจำนวนทั้งหมด 12 เรื่องดังนี้

1. ผีเสื้อและดอกไม้ (ยุทธนา มุกดาสนิท) พ.ศ. 2528
2. ปุลาภ (กรสวัสดิ์) พ.ศ. 2532
3. จันดารา (นนทรี นิมิบุตร) พ.ศ. 2544
4. ตะลุมพุก มหาวาตะภัยล้างแผ่นดิน (ปิติ จตุรภัทร์) พ.ศ. 2545
5. โอเค เบตง (นนทรี นิมิบุตร) พ.ศ. 2546
6. มนุษย์เหล็กไหล (บัณฑิต ทองดี) พ.ศ. 2549
7. ปืนใหญ่จอมสลัด (นนทรี นิมิบุตร) พ.ศ. 2550
8. อมรินทร์ (ฮามีซี อัคคีรัฐ) พ.ศ. 2558
9. ละติจูดที่ 6 (ชนดล นวลสุทธิ์) พ.ศ. 2558

10. มหาสมุทรและสุสาน (พิมพ์กา โตวีระ) พ.ศ. 2559

11. ขุนพันธ์ (ก้องเกียรติ โขมศิริ) พ.ศ. 2559

12. สัจจะธรณี (ก้องเกียรติ โขมศิริ) พ.ศ. 2560

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกภาพยนตร์แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ว่า ภาพยนตร์ที่จะใช้สำหรับการวิจัยนั้นจะต้องมีลักษณะผลของอัตลักษณ์ในเรื่องที่มากกว่า 50% ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับภาพยนตร์ไทยอันประกอบด้วย คุณประวิทย์ แต่งอักษร คุณก้อง ฤทธิ์ดีและคุณมนิธรรม เทียมเทียบรัตน์ในการคัดเลือกด้วย โดยภาพยนตร์ที่ได้รับการคัดเลือกประกอบด้วย

1. “ผีเสื้อและดอกไม้” (พ.ศ. 2528) นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของเด็กชายมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านเห็นตรงกันว่ามี ความเหมาะสมสำหรับนำมาวิเคราะห์เนื่องจากภาพยนตร์ถูกนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครมุสลิมทำให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงวิถีชุมชนซึ่งประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

2. “ปลาทอง” (พ.ศ. 2532) นำเสนอเกี่ยวกับนักพัฒนากรหญิงจากกรุงเทพที่เข้าไปพัฒนาชีวิตของชาวบ้านในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทยในช่วงเวลาที่เกิดความไม่สงบกลางทศวรรษที่ 2510 โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านลงความเห็นว่า แม้ว่าภาพยนตร์จะถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่นับถือศาสนาพุทธ แต่สะท้อนถึงวิถีชีวิตมุสลิมผ่านฉากหลังของเรื่อง

3. “ตะลุมพุก” (พ.ศ. 2545) นำเสนอเรื่องราวความรักต้องห้ามของชายหนุ่มผู้นับถือศาสนาพุทธ และ หญิงสาวที่นับถือศาสนาอิสลามในช่วงเวลาที่พายุใหญ่กำลังพัดเข้าสู่แหลมตะลุมพุก โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านเห็นตรงกันว่ามี ความเหมาะสมสำหรับนำมาวิเคราะห์เนื่องจากมีตัวละครหลักเป็นมุสลิม และนำเสนอประเด็นที่แหลมคมโดยเฉพาะความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างตัวละครที่นับถือศาสนาพุทธและตัวละครมุสลิม

4. “โอเค เบตง” (พ.ศ. 2546) นำเสนอเรื่องราวของ พระสงฆ์รูปหนึ่งที่ต้องลาสิกขาเพื่อมาดูแลหลานสาวมุสลิมที่อำเภอเบตงหลังจากที่แม่ซึ่งเป็นพี่สาวของเขาได้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านมองว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์เนื่องจากนำเสนอภาพการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธและมุสลิม

5. “อมิน” (พ.ศ. 2558) นำเสนอเรื่องราวของมือปืนชาวพุทธที่เข้าไปปฏิบัติการในชุมชนมุสลิม ระหว่างทางเกิดอุบัติเหตุจนทำให้สูญเสียความทรงจำ เมื่อฟื้นขึ้นมา เขาพบว่าตัวเองได้รับการดูแลจากผู้นำทางศาสนาของชุมชน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านมองว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีความสำคัญในแง่ของการเป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวของมุสลิมโดยผู้สร้างภาพยนตร์ที่เป็นมุสลิม

6. “ละติจูดที่ 6” (พ.ศ. 2558) นำเสนอเรื่องราวของความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวไทยพุทธและมุสลิม 2 คู่ในจังหวัดปัตตานีในช่วงเวลาที่เกิดความไม่สงบขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านลงความเห็นว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีความโดดเด่นในแง่การนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครมุสลิมและตัวละครพุทธโดยมีฉากหลังคือจังหวัดปัตตานีในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ

7. “มหาสมุทรและสุสาน” (พ.ศ. 2559) นำเสนอเรื่องราวของหญิงสาวมุสลิมจากกรุงเทพฯ ที่เดินทางลงใต้ พร้อมกับน้องชายและเพื่อนน้องชายที่นับถือศาสนาพุทธ เพื่อไปเยี่ยมบิดาที่ไม่ได้พบกันมานานที่จังหวัดปัตตานี ในช่วงเวลาที่เหตุการณ์ความไม่สงบยังคงคุกรุ่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านเห็นพ้องกันว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีความน่าสนใจตรงที่นำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครมุสลิมจากกรุงเทพฯ ที่ต้องการค้นหารากของตัวเองด้วยการเดินทางไปยังพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคยอย่างจังหวัดปัตตานี

8. “สัจจะธรณี” (พ.ศ. 2560) นำเสนอเรื่องราวของเด็กสาวผู้ไม่เชื่อมั่นในศาสนาออกค้นหาตัวตนของพ่อชาวมุสลิมที่หายตัวไปพร้อมกับข่าวลือว่าเขามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านเห็นว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีความเหมาะสมในการนำมาวิเคราะห์เนื่องจากนำเสนอผ่านมุมมองเชิงลบและบวกของตัวละครมุสลิม โดยในเชิงลบถูกนำเสนอผ่านความรุนแรงขณะที่ภาพเชิงบวกถูกนำเสนอผ่านความโอบอ้อมอารี

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาพยนตร์ (Films) ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องจากสื่อวีดิทัศน์และข้อมูลของตัวบทภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องได้แก่เรื่องย่อของภาพยนตร์ บทความ บทวิจารณ์ บทสัมภาษณ์ของผู้กำกับภาพยนตร์จากนิตยสาร หนังสือพิมพ์และอินเทอร์เน็ต จากนั้นทำการวิจัยเอกสาร (documentary research) ของภาพยนตร์แต่ละเรื่องโดยละเอียด

และจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษา“อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย”เป็นการวิเคราะห์ภาพยนตร์เพื่อตรวจสอบว่าอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยทั้ง 8 เรื่องมีลักษณะอย่างไร และ การประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องเป็นอย่างไร โดยในการวิเคราะห์ลักษณะของอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการเล่าเรื่อง (narrative theory) และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ส่วนการวิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิม ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีประกอบสร้างความจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดกระบวนการสร้างตัวละคร ของ Joseph M. Boggs (2003) โดยเน้นการสร้างตัวละครโดยปรากฏตัวให้เห็นลักษณะภายนอก (Characterization by appearance) และการสร้างตัวละครผ่านการตั้งชื่อ (Characterization through choice of name) รวมถึงการใช้ภาษาภาพยนตร์ (Film Language) โดยเน้นองค์ประกอบทางด้านการถ่ายภาพ องค์ประกอบของฉาก องค์ประกอบทางด้านการแสดง และองค์ประกอบของเสียงเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. อัตลักษณ์มุสลิมหมายถึงคุณลักษณะของตัวละครมุสลิมในภาพยนตร์ไทยทั้ง 8 เรื่อง แบ่งออกเป็นอัตลักษณ์บุคคล ได้แก่ลักษณะทางกายภาพเฉพาะตัวของบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคมซึ่งเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่แปรผันตามสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตัวละครมีปฏิสัมพันธ์ด้วย จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยมีดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical identity) ตัวละครมุสลิมทั้งชายหญิงส่วนใหญ่ในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง มีผิวพรรณคล้ำ มีใบหน้าคมเข้ม ยกเว้นตัวละครเด่น “ฟาติมะห์” ในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” มีผิวพรรณขาว และมีใบหน้าออกจีน เนื่องจากเธอมีพ่อเป็นมุสลิมและแม่ที่มีเชื้อสายจีนและนับถือศาสนาพุทธ ในการแต่งกายตัวละครชายและหญิงในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง แต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม โดยตัวละครชายส่วนใหญ่ สวมเสื้อกั๊กซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวแบบคอกลม มีชายยาวถึงเอว นุ่งโสร่ง ตัวละครบางคนสวมชุดใต้บ ซึ่งเป็นชุดคลุมยาว

ทั้งตัว ตัวละครชายทุกคนสวมหมวกกะปิเยาะห์ ส่วนตัวละครหญิงสวมเสื้อที่เรียกว่า บานง ซึ่งเป็นเสื้อเข้ารูปแขนยาว เน้นรูปทรงคอวี ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพก หรือ เสื้อกั๊กซึ่งเป็นเสื้อคอกลมติดแขน กระบอกลาย นุ่งผ้าถุง และสวมฮิญาบ อย่างไรก็ตาม ในบรรดาตัวละครทั้งหมดในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง มี ตัวละคร “โลลา” ซึ่งเป็นตัวละครหลักในภาพยนตร์ มหาสมุทรและสุสานเพียงคนเดียวซึ่งแต่งกายแบบร่วมสมัยตามบุคลิกของผู้หญิงกรุงเทพฯที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยม ในส่วนความเคร่งศาสนา ตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งศาสนาในระดับปานกลาง และแสดงออกผ่านการแต่งกาย และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ตัวละครที่มีความเคร่งศาสนาในระดับสูง เป็นตัวละครที่เป็นผู้นำทางศาสนาหรือครูสอนศาสนา ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง ตัวละครผู้นำทางศาสนาปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาทภัยล้างแผ่นดิน” กับบทอีหม่ามประจำชุมชนมุสลิมและเป็นพ่อของซอและห์ ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” กับบทอีหม่ามอาดัมผู้นำชุมชนที่ให้การช่วยเหลือชาวโรฮิงยาและช่วยดูแลธรรมะระหว่างที่เขาได้รับบาดเจ็บ ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” กับบทฮัซันผู้นำทางศาสนาของชุมชน และเป็นพ่อของฟาติมะห์ ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” กับบทครูโรงเรียนสอนศาสนาที่สุรินทร์และทหารหน่วยหนึ่งลาดตระเวนไปพบ และ ภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” กับบทครูโยเซฟอีหม่ามชุมชนที่เพิกถอนและขับออกจากนิกาย นอกจากนั้นตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่มีชื่อเป็นภาษาอาหรับ ตั้งตามศาสดาของศาสนาอิสลาม รวมถึงบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลาม มีเพียงตัวละครบางคนที่มีชื่อเป็นภาษามลายู เช่น ฮูยัน มิมีปีและนาคา ซึ่งเป็นตัวละครในภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้”

1.2 ความผูกพันกับชุมชน (Community identity)

ชุมชนมุสลิมปรากฏในภาพยนตร์ 6 เรื่อง จากทั้งหมด 8 เรื่อง ประกอบด้วย ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ภาพยนตร์เรื่อง “บุลาหง” ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาทภัยล้างแผ่นดิน” ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และ ภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” โดยลักษณะของชุมชนประกอบด้วย บ้านเรือนของชาวบ้าน และมีศาสนสถานเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาชาวบ้านในชุมชนปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ทั้งการแต่งกายตามหลักศาสนา และการร่วมกิจกรรมทางศาสนาซึ่งได้แก่การละหมาด อัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงคุณลักษณะของชุมชนมุสลิมในภาพยนตร์เกือบทุกเรื่องได้แก่ เสียงอาซานที่จะได้ยินอยู่บ่อยครั้ง

1.3 ศรัทธาในศาสนา (Identity derived from religious faith) สะท้อนผ่านฉากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของตัวละครมุสลิมในศาสนสถาน รวมถึงการแสดงออกถึงความเลื่อมใสต่อศาสนาของตัวละคร ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง มีภาพยนตร์ 6 เรื่อง ที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ปรากฏในฉากที่ ฮุซัยนเข้าไปละหมาดขออาให้อัลเลาะห์คุ้มครองพ่อจากอุบัติเหตุ ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” จากฉากที่ชาวบ้านร่วมประกอบพิธีละหมาดในมัสยิด ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” จากฉากที่ชาวบ้านร่วมกันละหมาดในมัสยิด และฉากที่อาดัมและอิหมรอนเล่าเรื่องจริยวัตรของท่านนบีมุฮัมมัดให้อิมินได้ฟัง ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ในฉากที่ยึดชันนำชาวบ้านละหมาดในมัสยิด ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” ในฉากละหมาดใหญ่ที่มัสยิดกลาง และในฉากที่โกลาละหมาดในมัสยิดแห่งหนึ่ง และ ภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” จากฉากที่ครูซูไซฟสอนชบาเรื่องการอยู่ร่วมกันโดยอ้างอิงคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอาน

1.4 การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม (identity based on pluralism) ถูกนำเสนอผ่านชุมชนที่ชาวพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน อัตลักษณ์มุสลิมที่สะท้อนผ่านชุมชนพหุวัฒนธรรม ได้แก่การมีปฏิสัมพันธ์กับตัวละครต่างศาสนิกชนอย่างเป็นมิตร ผ่านการค้าขาย และการพูดคุย โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมด้วยการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง มีภาพยนตร์จำนวน 5 เรื่อง ที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว ประกอบด้วย ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” กับชุมชนหลังสถานีรถไฟเทพาซึ่งครอบครัวของฮุซัยนอาศัยอยู่ และบนรถไฟที่สัญจรไปมาระหว่างจังหวัดกับชายแดนติดกับประเทศมาเลเซีย ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” กับชุมชนตลาดที่ชาวไทยพุทธและมุสลิมค้าขายร่วมกัน รวมถึงประเพณี งานบุญเดือนสิบ ซึ่งเป็นงานบุญประเพณีซึ่งจัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณวิญญาณบรรพชนที่ล่วงลับของชาวพุทธ แต่ชาวบ้านมุสลิมเข้าร่วมงานอย่างสนใจ ภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” กับเมืองเบตงที่ชาวบ้านไทยพุทธและชาวบ้านมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ผ่านตัวเมืองปัตตานีที่ชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” ผ่านชุมชน อัล-กะฮ์ฟ ที่มีผู้คนหลากหลาย

ความเชื่อและศรัทธาไปตั้งรกรากอาศัยอยู่

1.5 ความโอบอ้อมอารี (Identity founded on compassion) สะท้อนผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครมุสลิมกับตัวละครต่างศาสนาที่เขามาอาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิม โดยตัวละครต่างศาสนาเหล่านี้ล้วนได้รับการดูแลอย่างเมตตาจากตัวละครมุสลิม จนเกิดเป็นความประทับใจ และความรู้สึกเชิงบวกต่อคนมุสลิม ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง มีภาพยนตร์จำนวน 4 เรื่อง ที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าวประกอบด้วย ภาพยนตร์เรื่อง “ปลูลาก” นำเสนอผ่านชุมชนปลูลากที่ ศุภราได้ถูกส่งมาประจำเพื่อพัฒนาชุมชน เธอได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากครอบครัวครูใหญ่ และชาวบ้านเสมือนหนึ่งสมาชิกในชุมชน ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” นำเสนอผ่านอิหม่ามอาดัมและอิหมรอนลูกชายที่ให้การดูแล ธรรมะระหว่างที่พักรักษาตัวจากอุบัติเหตุ จนธรรมะเกิดความประทับใจและตัดสินใจเข้ารับอิสลามในที่สุด และภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ที่นำเสนอผ่านตัวละครมุซาและบังเอาะที่ให้การดูแลดั้นและฝ้ายฟูเป็นอย่างดีระหว่างที่อยู่ที่จังหวัดปัตตานี และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ที่นำเสนอผ่านครอบครัวของซอและห์ที่ช่วยดูแลเพ็ญภากรรยาชาวพุทธของซอและห์ และชบาลูกสาวของทั้งสองเป็นอย่างดี ตลอดช่วงเวลาที่เขาหายตัวไป

1.6 ความรุนแรง (Identity expressed through violence) สะท้อนผ่านความรุนแรงในรูปแบบของการก่อวินาศกรรม ที่ผู้ได้รับผลกระทบมีทั้งตัวละครต่างศาสนิกชนและตัวละครมุสลิม รวมถึงที่คนคิดในเชิงลบของตัวละครชาวพุทธต่อตัวละครมุสลิม ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง มีภาพยนตร์ 4 เรื่อง ที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าวได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” จากฉากที่ธรรมจินตนาการเห็นกลุ่มผู้ก่อการร้ายมุสลิมกำลังจ้องมองเขาบนรถไฟขณะที่จอดอยู่ที่สถานีรถไฟหาดใหญ่ และฉากระเบิดที่สถานีรถไฟส่งผลให้พี่สาวของธรรมเสียชีวิต ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ในฉากที่ต้นเข้าใจผิดคิดว่าบังเอาะเป็นผู้ก่อการร้ายจนเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ และฉากระเบิดหน้ามัสยิดที่ทำให้ยึดชันได้รับบาดเจ็บสาหัส ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” สะท้อนผ่านคำพูดของตัวละครต้อยซึ่งเป็นชาวพุทธที่ว่า “พี่ลา ถ้าเกิดอะไรขึ้นผมโดนคนแรกเลยนะ ผมไม่ใช่มุสลิมอะ” ในฉากที่โกลาจอตกรกลางทางซึ่งเปลี่ยวและอันตรายขณะที่กำลังจะเข้าถึงตัวเมืองปัตตานี จนต้อยแสดงความกลัวให้เห็น และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ในฉากระเบิดกลางตลาดนัดจนส่งผลให้ชาวมุสลิมเสียชีวิตจำนวน

มาก และในฉากที่รุ่นพี่ของฮาวานีระเบิดไปวางไว้ที่ศาลพระพรหม เอร่าวินจนทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย

1.7 ความเหลื่อมล้ำทางเพศ (Identity projected through gender inequality) สะท้อนผ่านแนวคิดปิตาธิปไตย (patriarchy) ของผู้นำครอบครัวที่มีต่อตัวละครสตรีที่ต้องการเลือกวิถีชีวิตของตัวเอง ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่อง มีภาพยนตร์ 3 เรื่องที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากัง” สะท้อนผ่านตอนที่โมมูเนาะห์พบว่าตนเองตั้งครรภ์กับวิริยุทธแฟนหนุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ แล้วกังวลว่าครอบครัวจะรู้โดยเฉพาะพ่อของเธอที่มีความคิดอนุรักษ์นิยม ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาดภัยล้างแผ่นดิน” ในตอนที่ซากินะห์ถูกครอบครัวจับได้วักกับพี่ชายหนุ่มต่างศาสนา จนพ่อของเธอสั่งห้ามไม่ให้เธอพบกับเขาต่อไป และยกเธอให้แต่งงานกับชอและห์ชายหนุ่มที่เธอไม่รัก และภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ในตอนที่ฮัตซันพบว่าฟาดิมะห์ชอบพ่อกับตัน ชายหนุ่มต่างศาสนาจึงสั่งห้ามไม่ให้เธอคบเขาต่อไปอย่างถึงความไม่เหมาะสมทางศาสนา

1.8 ความแปลกแยก (Identity projected through alienation) สะท้อนผ่านตัวละครมุสลิมที่ไม่สามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมอิสลามแวดล้อมหนึ่งได้ โดยเฉพาะสังคมมุสลิม จนเกิดเป็นความขัดแย้งในจิตใจ ในจำนวนภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง มีภาพยนตร์ 3 เรื่องที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาดภัยล้างแผ่นดิน” ผ่านตัวละครซากินะห์เด็กสาวที่รักกับคนรักต่างศาสนาและถูกกดดันจากครอบครัวและชุมชนจนต้องหาทางหนีออกมา ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ผ่านตัวละคร ฟาดิมะห์ หญิงสาวที่ใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพมหานครนาน จนเมื่อกลับมาเยี่ยมพ่อที่จังหวัดปัตตานีจนเกิดความรู้สึกอึดอัดแปลกแยกกับกฎเกณฑ์ศาสนาต่าง ๆ โดยเฉพาะการแต่งกายและการประพัตติตัว และภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” ผ่านตัวละคร โลลาที่รู้สึกแปลกแยกกับการเป็นมุสลิมในกรุงเทพจนตัดสินใจเดินทางมาค้นหารากเหง้าของตัวเองที่ปัตตานี แต่เธอกลับพบว่าตัวเองรู้สึกแปลกแยกกับสิ่งแวดล้อมใหม่เช่นกัน

1.9 ความอ่อนแอ (Identity derived from weakness) สะท้อนผ่านตัวละครที่อ่อนแอ ไร้สมรรถภาพ และต้องการพึ่งพาจากผู้อื่น ในจำนวนภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง มีภาพยนตร์ 3 เรื่องที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าวได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ผ่านตัวครอบครัวของฮุยันที่มีฐานะยากจนและต้อง

ขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านชาวพุทธตลอดเวลา ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากัง” กับชาวบ้านในชุมชนปลากัง ที่มีฐานะยากจน และต้องเผชิญภัยคุกคามจากโจรก่อการร้ายจนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐทั้งในแง่ความมั่นคงและการยกระดับคุณภาพชีวิต และ ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ที่นำเสนอผ่านชาวโรฮิงยาที่หนีการคุกคามจากทางการเมียนมาร์และการตามล่าของขบวนการค้ายาเสพติดมาขอความช่วยเหลือจากชุมชนมุสลิมบริเวณชายแดน

1.10 ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย (Identity projected through craftiness) สะท้อนผ่านตัวละครที่เป็นผู้ร้าย (antagonist) ที่มีมิติเดียว เป็นตัวละครที่ไร้คุณธรรม และเชื่อถือไม่ได้ ในจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมด 8 เรื่องตัวละครประเภทนี้ปรากฏในภาพยนตร์ 2 เรื่องได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากัง” กับตัวละคร สุไลมาน จอมโจรที่มีจิตใจโหดร้าย มีเล่ห์เหลี่ยมหลอกชาวบ้านมาร่วมขบวนการอาชญากรรม และ ตัวละครหมอผีซึ่งถูกว่าจ้างให้มารักษาโมมูเนาะห์จากอาการช็อคที่รับรู้ว่าการตายของคนรัก หมอผีพยายามหาผลประโยชน์จากพ่อแม่ของโมมูเนาะห์แต่ถูกขัดขวางจากศุภราเสียก่อน และภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาดภัยล้างแผ่นดิน” กับตัวละครชอและห์ลูกชายของอิหม่ามที่ทำทุกวิถีทางที่จะแย่งซากินะห์มาจากพี่ชาย

1.11 ผู้ถูกกระทำ (Identity derived from the status of victims) สะท้อนผ่านตัวละครที่ไร้ทางสู้และถูกเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ในจำนวนภาพยนตร์ 8 เรื่องมีภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” เป็นเพียงเรื่องเดียวที่นำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว โดยตัวละครที่ถูกกระทำเป็นชาวโรฮิงยาที่อพยพหนีการปราบปรามจากรัฐบาลพม่า แต่เมื่อมาถึงเมืองไทยกลับถูกขบวนการค้ายาเสพติดของผู้มีอิทธิพลจับตัวไปแสวงหาผลประโยชน์อย่างไร้มนุษยธรรม

หากพิจารณาจากอัตลักษณ์มุสลิมทั้งหมดที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง อัตลักษณ์ที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุดได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของตัวละครมุสลิม ซึ่งประกอบด้วยสีผิวที่คล้ำ ใบหน้าคมเข้ม และการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องนำเสนออัตลักษณ์มุสลิมได้หลากหลายมากที่สุดได้แก่ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ซึ่งตลอดทั้งเรื่องมีอัตลักษณ์มุสลิมปรากฏในภาพยนตร์ทั้งหมด 8 ประเภทในขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” นำเสนออัตลักษณ์มุสลิมน้อยที่สุด จำนวน 5 ประเภท

ตารางที่ 1 อัตลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ในภาพยนตร์ไทย 8 เรื่อง

อัตลักษณ์มุสลิม	ผีเสื้อ และ ดอกไม้ (2528)	ปลาทอง (2532)	ตะลุมพุก มหาวาต ภัยล้าง แผ่นดิน (2545)	โอเค เบตง (2546)	อมิน (2558)	ละติจูดที่ 6 (2558)	มหาสมุทร และสุสาน (2559)	สัจจะ ธรณี (2560)
ผิวคล้ำ ใบหน้า คมเข้ม	○	○	○	○	○	○	○	○
ความผูกพันกับ ชุมชน	○	○	○	—	○	○	—	○
ศรัทธาต่อศาสนา	○	—	○	—	○	○	○	○
การอยู่ร่วมกัน แบบพหุวัฒนธรรม	○	—	○	○	—	○	○	—
ความโอบอ้อม อารี	—	○	—	—	○	○	—	○
ความรุนแรง	—	—	—	○	—	○	○	○
ความเหลื่อมล้ำ ทางเพศ	—	○	○	—	—	○	—	—
ความแปลกแยก	—	—	○	—	—	○	○	—
ความอ่อนแอ	○	○	—	—	○	—	—	—
ความเจ้าเล่ห์ เพทุบาย	—	○	○	—	—	—	—	—
ผู้ถูกกระทำ	—	—	—	—	○	—	—	—

2.การประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมหมายถึง กระบวนการสร้างอัตลักษณ์มุสลิมผ่านการกำหนดลักษณะทางกายภาพของตัวละคร รวมถึงการใช้ภาษาภาพยนตร์ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบทางด้านภาพและเสียงในการสื่อความหมายของอัตลักษณ์ประเภทต่าง ๆ โดยจากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง รูปแบบของการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมประกอบด้วย

2.1 การประกอบสร้างลักษณะทางกายภาพตัวละครมุสลิม

ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง กำหนดให้ตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่ มีผิวพรรณคล้ำ มีใบหน้านคมเข้มทั้งชายและหญิง ยกเว้น

ตัวละครบางคนที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างไป เช่นตัวละครฟาติมะห์ในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ซึ่งมีผิวขาวและมีใบหน้าออกจีน เนื่องจากเป็นลูกผสมระหว่างพ่อที่เป็นมุสลิมและแม่ที่เป็นคนพุทธเชื้อสายจีน (ชนดล นวลสุทธิ์, สัมภาษณ์, 2563) ในแง่การแต่งกาย ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องกำหนดให้ตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่ แต่งกายตามหลักศาสนาอิสลามเมื่ออยู่ในชุมชนมุสลิม และเมื่อต้องเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา โดยตัวละครชายจะสวมเสื้อกักรูปแบบมลายู หรือสวมชุดได้แบบชาวอาหรับ นุ่งโสร่งและสวมหมวกกะปิเยาะห์ ส่วนตัวละคร

หญิง สวมชุดบานง และชุดทรงแบบมลายู นุ่งโสร่งและคลุมผมด้วยฮิญาบ ในส่วนของการตั้งชื่อตัวละคร ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องกำหนดชื่อของตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่เป็นภาษาอาหรับ ในขณะที่ตัวละครบางคนมีชื่อเป็นภาษามลายู โดยชื่อภาษาอาหรับตั้งตามชื่อศาสดาของศาสนาอิสลาม เช่น การ์ิม **كَرِيم** (ภาพยนตร์เรื่องปุลาง) ยูโซฟ **يُوسُف** (ภาพยนตร์เรื่อง ตะลุมพุก) ซอและห์ **صَالِح** (ภาพยนตร์เรื่อง ตะลุมพุก) ยาคุบ **يَعْقُوب** (ภาพยนตร์เรื่อง อมिन) และบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลาม เช่น มาริอา **مَارِيَا** (ภาพยนตร์เรื่อง โอเค เบตง) ฟาติมะห์ **فَاطِمَةُ** (ภาพยนตร์เรื่อง ละติจูดที่ 6) ซึ่งทั้งหมดเป็นนามของภรรยาท่านนบีมุฮัมมัด ส่วนชื่อภาษามลายู ตั้งตามความหมายของสิ่งต่าง ๆ เช่น ฮูยัน (Hujan) หมายถึงฝน มิมีปี (Mimpi) หมายถึง ความฝัน และ นาคา (Naga) หมายถึงมังกร ทั้งหมดเป็นชื่อของตัวละครในภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้”

2.2 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความผูกพันกับชุมชน

อัตลักษณ์ความผูกพันกับชุมชนของตัวละครปรากฏในภาพยนตร์ 6 เรื่องจากทั้งหมด 8 เรื่องได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ภาพยนตร์เรื่อง “ปุลาง” ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และ ภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” โดยองค์ประกอบของฉากชุมชนมุสลิมประกอบด้วยบ้านเรือนของชาวบ้านที่ตั้งติดกัน ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ที่มีลักษณะเรียบง่ายในชุมชนมีมัสยิดตั้งอยู่สื่อให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาต่อการดำเนินชีวิต นักแสดงที่แสดงเป็นตัวละครในชุมชนมุสลิมแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม ในแง่ขององค์ประกอบของการถ่ายภาพ ผู้สร้างภาพยนตร์มักใช้ภาพระยะไกล มุมสูง ถ่ายทอดสภาพโดยรวมของชุมชน ขณะที่เสียงประกอบที่ใช้เพื่อสื่อความหมาย ได้แก่ เสียงอาซานที่เชิญชวนให้ชาวบ้านออกมาปฏิบัติศาสนกิจสะท้อนถึงความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับศาสนาอิสลามของคนในชุมชน

2.3 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความศรัทธาต่อศาสนา

อัตลักษณ์ความมีศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ 6 เรื่องจากทั้งหมด 8 เรื่องได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้ฉากการประกอบพิธีทางศาสนา

ของตัวละครมุสลิมในการสื่อถึงความศรัทธาที่มีต่อศาสนา โดยฉากที่อยู่ในภาพยนตร์ทุกเรื่อง เป็นฉากภายในมัสยิดซึ่งมีสภาพโอเอียง ตัวละครละครชายหญิงแต่งกายตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดประกอบพิธีทางศาสนาอย่างพร้อมเพรียงเป็นระเบียบ ในแง่การถ่ายภาพ ผู้สร้างภาพยนตร์มักใช้ภาพระยะไกล (long shot) มุมสูง (high angle) ในการถ่ายฉากประกอบพิธีทางศาสนาเพื่อสื่อถึงความยิ่งใหญ่ของศาสนา และใช้ภาพขนาดใกล้ (close up) มุมภาพต่ำ (low angle) ในการถ่ายตัวละครขณะกำลังประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อถึงศรัทธาที่มีต่อศาสนา เสียงประกอบที่ถูกใช้เพื่อขับความขลังของพิธีกรรมเป็นเสียงอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่มีท่วงทำนองไพเราะ เข้มขลัง สำหรับภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” อัตลักษณ์มุสลิมที่นำเสนอผ่านคำพูดของซาบโดยอ้างอิงถึงคำสอนของครูยูโซฟเกี่ยวกับความเมตตาของพระเจ้าต่อมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

2.4 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของการอยู่ร่วมกัน

แบบพหุวัฒนธรรม

อัตลักษณ์การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ 5 เรื่องได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” องค์ประกอบของฉากที่สื่อการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยฉากตัวเมือง หรือสถานที่ที่มีประชากรทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ เช่น สถานีรถไฟเทพา ในภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” เมืองเบตง ในภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” และ ตัวเมืองปัตตานี ในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ผู้สร้างภาพยนตร์ได้ใช้ภาพระยะไกลถ่ายทอดสภาพเมืองที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ทั้งอาคารบ้านเรือนผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบมุสลิมและแบบจีน และตัวละครพุทธและมุสลิมที่มีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การค้าขาย การพูดคุย นอกจากนี้ฉากที่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมยังรวมถึงงานประเพณีทางศาสนา ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ในฉากงานสารทเดือนสิบ ซึ่งเป็นงานบุญประเพณีของชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ ผู้สร้างภาพยนตร์กำหนดให้ตัวละครมุสลิมซึ่งแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม เข้าร่วมงานเฉลิมฉลองกับชาวบ้านไทยพุทธ สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันของชาวบ้านต่างศาสนาและ

ความเชื่อ ส่วนภาพยนตร์ผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” ประกอบสร้างอัตลักษณ์การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม ด้วยการใช้การถ่ายแบบแทรคกิ้งช็อต (tracking shot) ตามตัวละครในชุมชนอัล-กะฮ์ฟ โดยเห็นรายละเอียดของผู้คนและพิธีกรรมที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมทั้งพุทธและมุสลิมเป็นฉากหลัง

2.5 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความโอบอ้อมอารี

อัตลักษณ์ความโอบอ้อมอารีปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากัง” ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้การจัดองค์ประกอบทางด้านภาพในการสื่อถึงอัตลักษณ์ดังกล่าว โดยกำหนดให้ตัวละครมุสลิมและตัวละครต่างศาสนานั่งอยู่ในตำแหน่งที่เสมอกัน และใช้ระยะภาพขนาดกลาง (medium shot) มุมระดับสายตาในการถ่ายทำ ขณะที่โทนสีของภาพถูกจัดให้อยู่ในโทนอบอุ่น การจัดองค์ประกอบการถ่ายทำในลักษณะดังกล่าว สื่อให้เห็นถึงการให้เกียรติและความโอบอ้อมอารีของตัวละครมุสลิมที่มีต่อตัวละครต่างศาสนา เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้ภาพแบบ two shot ที่เห็นตัวละครสองคนในเฟรมเดียวกันในการถ่ายทำฉากสนทนาระหว่างพรมากับพี่ชายของสะมะแอ แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกัน ขณะที่โทนสีของภาพถูกออกแบบให้มีความอบอุ่น สะท้อนถึงความมีเมตตาของพี่ชายสะมะแอที่มีต่อน้องสะไกที่นับถือศาสนาพุทธ

2.6 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความรุนแรง

อัตลักษณ์ความรุนแรงปรากฏในภาพยนตร์ 4 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าว ผู้สร้างภาพยนตร์ 3 ใน 4 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “โอเคเบตง” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ใช้องค์ประกอบของการถ่ายภาพในการถ่ายทอดความรุนแรงออกมา โดยผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” ใช้ระยะภาพแบบแคบ (close up) และเลนส์มุมกว้าง (wide angle) ในการถ่ายภาพตัวละครมุสลิมที่มีใบหน้าดุร้ายสวมเครื่องแต่งกายแบบอาหรับ สร้างความรู้สึกคุกคามน่ากลัว ในขณะที่ผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ใช้การถ่ายทำแบบกึ่งมือถือ (handheld) ถ่ายฉากกระเบิดจนส่งผลให้มีผู้ได้

รับบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เทคนิคการถ่ายทำเช่นนี้สร้างความรู้สึกสมจริงตึงเครียดแก่ผู้ชมราวกับอยู่ในเหตุการณ์ สำหรับภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” ผู้สร้างเลือกใช้วิธีกำหนดให้ตัวละครพุทธแสดงความรู้สึก “เกลียดกลัวอิสลาม” (islamophobia) ผ่านบทพูดว่า “พี่ลา ถ้าเกิดอะไรขึ้นผมโดนคนแรกเลยนะ ผมไม่ใช่มุสลิมอะ” ในการสื่อถึงอัตลักษณ์ความรุนแรงของมุสลิม

2.7 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเหลื่อมล้ำทางเพศ

อัตลักษณ์ความเหลื่อมล้ำทางเพศปรากฏในภาพยนตร์ 3 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากัง” ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” และ ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้การจัดองค์ประกอบของการถ่ายภาพในการสื่ออัตลักษณ์ดังกล่าว ระยะภาพที่ใช้ส่วนใหญ่มักเป็นภาพขนาด 2 shots ที่เห็นตัวละครชายและหญิงอยู่ร่วมเฟรมกัน โดยตัวละครชายถูกกำหนดให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าตัวละครหญิง สื่อให้เห็นถึงอำนาจของตัวละครชาย และความอ่อนแอของตัวละครเพศหญิง ในบางกรณีผู้สร้างภาพยนตร์ได้ใช้สัญลักษณ์พิเศษ (special symbol) เพื่อขับเน้นสถานะจำยอมของตัวละครเพศหญิงด้วย เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ผู้สร้างภาพยนตร์ได้จัดวางเสาที่มีกรงนกเขาแขวนในฉากการปะทะคารมระหว่างตัวละครพ่อ และ “ซากีนะห์” กรงนกเปรียบได้กับสิทธิของสตรีที่ถูกกดทับภายใต้สังคมแบบปิตาธิปไตย (patriarchy)

2.8 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความแปลกแยก

อัตลักษณ์ความแปลกแยกปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ 3 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” และภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” จุบรวมของภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องได้แก่ ตัวละครหญิงที่รู้สึกขัดแย้งกับศรัทธาต่อศาสนาและสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ ในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ดังกล่าว ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องใช้องค์ประกอบทางด้านถ่ายภาพ และการแสดงในการนำเสนอ โดยในแง่ของการถ่ายภาพ ผู้สร้างภาพยนตร์เลือกภาพระยะใกล้ (close up) และ ภาพระยะไกล (long shot) ที่มีตัวละครอยู่ในภาพเพียงคนเดียวในการสื่อถึงความเดียวดาย และการไม่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนของตัวละคร ในส่วนการแสดง ผู้สร้างภาพยนตร์กำหนดให้นักแสดง แสดงสีหน้ากังวล ไร้ความสุขในการสื่อถึงความรู้สึกแปลกแยกของตัวละคร

2.9 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความอ่อนแอ
ต้องการการพึ่งพา

อัตลักษณ์ความอ่อนแอต้องการการพึ่งพาปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” และภาพยนตร์ “ปูลากง” และภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้วิธีการจัดองค์ประกอบทางด้านภาพในการสื่อถึงอัตลักษณ์ดังกล่าว โดยกำหนดให้ตัวละครผู้ให้ความช่วยเหลืออยู่ในตำแหน่งที่โดดเด่นกว่าตัวละครมุสลิมที่ขอความช่วยเหลือบนเฟรมภาพ และใช้ภาพมุมสูงในการถ่ายตัวละครมุสลิมที่ต้องการขอความช่วยเหลือ การจัดองค์ประกอบภาพในลักษณะเช่นนี้ สะท้อนถึงภาวะความด้อยกว่า และความอ่อนแอของตัวละครมุสลิมที่ต้องการความช่วยเหลือ

2.10 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเจ้าเล่ห์
เพทุบาย

อัตลักษณ์ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย ปรากฏในภาพยนตร์ 2 เรื่องได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง “ปูลากง” ผ่านตัวละคร สุไลมาน และ หมอผี และภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” ผ่านตัวละครซอและห์ ในการนำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าว ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องใช้วิธีการคัดเลือกนักแสดงแบบเหมารวม (stereotype) ในการถ่ายทอดพฤติกรรมเจ้าเล่ห์และไวใจไม่ได้ โดยนักแสดงที่มาแสดงเป็นตัวละครทั้งสามคน มีลักษณะทางกายภาพที่แสดงถึงความเป็นผู้ร้าย (antagonist) อย่างชัดเจน เช่น วัหนวดเครา มีใบหนาดุดัน เป็นต้น

ตารางที่ 2 การประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมแบบต่าง ๆ

อัตลักษณ์มุสลิม	รูปแบบการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิม
1. ลักษณะทางกายภาพ	การกำหนดลักษณะทางกายภาพ การแต่งกาย และ ชื่อของตัวละคร
2. ความผูกพันกับชุมชน	การจัดองค์ประกอบของฉาก การถ่ายภาพ การแต่งกาย และการออกแบบเสียง
3. ศรัทธาต่อศาสนา	การจัดองค์ประกอบของฉาก การถ่ายภาพ การแต่งกาย การแสดง และ การออกแบบเสียง
4. การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม	การจัดองค์ประกอบของฉาก การถ่ายภาพ การแต่งกาย การแสดง และ การออกแบบเสียง
5. ความโอบอ้อมอารี	การจัดองค์ประกอบของภาพ
6. ความรุนแรง	การจัดองค์ประกอบของภาพ
7. ความเหลื่อมล้ำทางเพศ	การจัดองค์ประกอบของภาพ และการใช้สัญลักษณ์พิเศษ
8. ความแปลกแยก	การจัดองค์ประกอบของภาพ และการแสดง
9. ความอ่อนแอ	การจัดองค์ประกอบของภาพ
10. ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย	การแสดงตามภาพเหมารวม (stereotype)
11.เหยื่อผู้ถูกกระทำ	การจัดองค์ประกอบของภาพ

2.11 การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นเหยื่อผู้ถูกระทำ

อัตลักษณ์ของการเป็นผู้ถูกระทำ ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” เพียงเรื่องเดียว โดยตัวละครที่ถูกกระทำในภาพยนตร์คือ ชาวโรฮิงยาที่อพยพจากชายแดนเมียนมาร์เข้ามาในประเทศไทย ในการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าว ผู้สร้างภาพยนตร์ได้ใช้การจัดองค์ประกอบของภาพเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด โดยใช้ ขนาดกว้างในการบันทึกภาพตัวละครโรฮิงยาถูกทรมาน และถูกปฏิบัติอย่างเลวร้ายจากขบวนการค้ามนุษย์ และใช้ภาพมุมสูง (high angle) สื่อถึงความอ่อนแอ และภาวะไร้ความหวังของตัวละคร สำหรับตัวละครชาวโรฮิงยา ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้นักแสดงที่เป็นชาวโรฮิงยาจริง ๆ ในการถ่ายทอดบทบาทผู้ถูกระทำ ทำให้ภาพที่ดูน่าสลดสมจริงน่าเชื่อถือ

เมื่อพิจารณากระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมรูปแบบต่าง ๆ ในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ผู้สร้างภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง ประกอบสร้างลักษณะทางกายภาพของตัวละครมุสลิมส่วนใหญ่ด้วยวิธีการเดียวกัน ได้แก่ การสร้างตัวละครด้วยการกำหนดลักษณะทางกายภาพประกอบด้วยสีผิว และการแต่งกาย และการตั้งชื่อเป็นภาษาอาหรับและมลายู ในส่วนของอัตลักษณ์มุสลิมประเภทต่าง ๆ ผู้สร้างภาพยนตร์ส่วนใหญ่ใช้การจัดองค์ประกอบทางด้านภาพ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดระยะภาพ มุมกล้อง โทนสี และการกำหนดตำแหน่งของตัวละครบนเฟรมภาพ ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในส่วนของเสียง เสียงที่ใช้ส่วนใหญ่ในภาพยนตร์เป็น เสียงอาซาน เชิญชวนให้ชาวมุสลิมออกมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

สรุปและอภิปรายผล

จากผลสรุปของการวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ 8 เรื่องพบว่า อัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ทุกเรื่องมีความหลากหลาย แม้ภาพยนตร์แต่ละเรื่องจะมี อัตลักษณ์มุสลิมปรากฏให้เห็นในระดับที่แตกต่างกันไป แต่มีอัตลักษณ์ประเภทหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องได้แก่ อัตลักษณ์ทางกายภาพประกอบด้วย ผิวพรรณคล้ำ ใบหน้าคมคาย แต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม และ การมีชื่อภาษาอาหรับหรือมลายู ในขณะที่อัตลักษณ์อื่น ๆ ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์แต่ละเรื่องในระดับที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ที่ตัวละครมีต่อสังคม สิ่งแวดล้อม

และประเพณี คุณลักษณะของอัตลักษณ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง มีความสอดคล้องกับแนวคิดของTajfel and Turner (Van Stekelenburg, Van Leeuwen & Van Troost, 2013, p.1) ซึ่งอธิบายว่าอัตลักษณ์แบ่งได้ 2 ประเภท ประกอบด้วย อัตลักษณ์บุคคล (Individual Identity) และ อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) อัตลักษณ์บุคคล หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล (attribute) เช่น ผิวพรรณ ชาติพรรณ ศาสนา ในขณะที่อัตลักษณ์สังคม ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แปรผันตามสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ เช่น เป็นนักเรียนที่โรงเรียน เป็นลูกน้องที่บริษัท หรือเป็นพ่อที่บ้าน ดังนั้น คนคนหนึ่งจะมีอัตลักษณ์บุคคลแบบเดียว แต่อาจมีอัตลักษณ์ทางสังคมมากกว่าหนึ่งแบบ อัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องและมีลักษณะตายตัวคือ อัตลักษณ์ทางกายภาพของตัวละคร ประกอบด้วย ผิวพรรณคล้ำ มีใบหน้าคมเข้ม มีชื่อภาษาอาหรับและมลายู และแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม ขณะที่อัตลักษณ์ที่เกิดจากการที่ตัวละครมีปฏิสัมพันธ์สังคมหรือสิ่งแวดล้อม จะปรากฏในภาพยนตร์เรื่องต่าง ๆ ในระดับที่แตกต่างกันไปโดยบางเรื่องอาจไม่มีปรากฏให้เห็น เช่นภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ซึ่งนำเสนออัตลักษณ์มุสลิม 8 ประเภท และ ภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” นำเสนออัตลักษณ์มุสลิม 6 ประเภท อัตลักษณ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้งสองเรื่อง ได้แก่ อัตลักษณ์ทางกายภาพ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำตัวของตัวละครมุสลิมทุกคนในเรื่อง ขณะที่อัตลักษณ์อื่น ๆ บางประเภทอาจมีร่วมกัน บางประเภทอาจไม่มีร่วมกันเช่น อัตลักษณ์ความรุนแรง ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” แต่ไม่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” ขณะที่อัตลักษณ์ความแปลกแยก ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “อมิน” แต่ไม่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” เป็นต้น

ข้อสังเกตจากผลการวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องอีกประการหนึ่งได้แก่ รูปแบบของอัตลักษณ์มุสลิมปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง แบ่งได้ 2 ประเภทได้แก่ อัตลักษณ์ทางบวก (Positive Identity) ซึ่งประกอบด้วย ความผูกพันกับท้องถิ่น ความศรัทธาต่อศาสนา การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม และ ความโอบอ้อมอารี และ อัตลักษณ์ทางลบ (Negative Identity) ได้แก่ ความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความแปลกแยก ความอ่อนแอ และความเจ้าเล่ห์เพทุบาย

จากผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องมีทั้งอัตลักษณ์เชิงบวก และอัตลักษณ์เชิงลบ แต่อัตลักษณ์เชิงบวกมัก

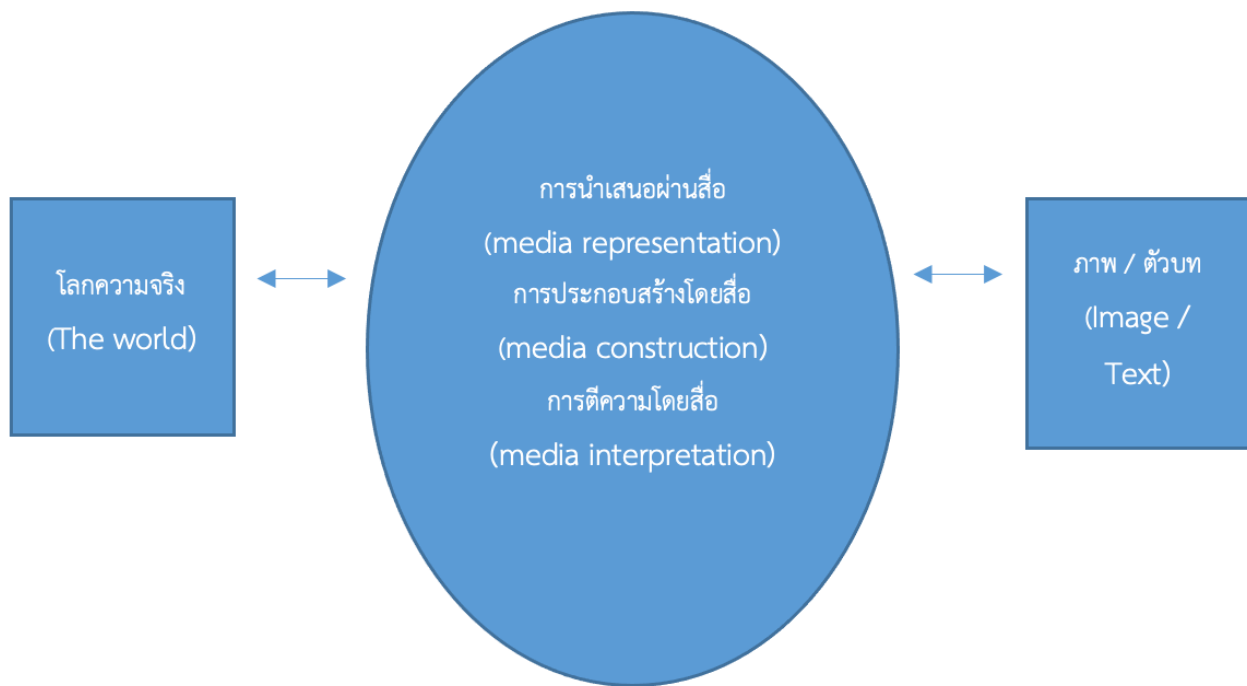
ปรากฏในภาพยนตร์ที่ตัวละครมุสลิมเป็นตัวละครหลักของเรื่อง มากกว่าภาพยนตร์ที่ตัวละครมุสลิมไม่มีบทบาทสำคัญ ยกตัวอย่าง เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” ซึ่งมีตัวละครมุสลิมเป็นตัวละครหลัก อัตลักษณ์เชิงบวกปรากฏให้เห็น 4 ส่วน ได้แก่ ความผูกพันกับชุมชน ความมีศรัทธาในศาสนา การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม และ ความโอบอ้อมอารี ในขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “ปลากง” ซึ่งมีตัวละครหลักเป็นชาวพุทธมีอัตลักษณ์เชิงบวกเพียงแค่ 2 ส่วน ได้แก่ ความผูกพันกับชุมชน และความโอบอ้อมอารี แต่มีอัตลักษณ์แง่ลบปรากฏให้เห็นถึง 3 ส่วน ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความอ่อนแอ และความเจ้าเล่ห์เพทุบาย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดของ ธงชัย วินิจกุล (ธานี ชื่นคำ, 2555, น.8) นำเสนอว่าการนิยาม การสร้าง และการผลิตซ้ำของอัตลักษณ์ ทำได้ 2 วิธี ได้แก่การนิยาม อัตลักษณ์ในทางบวก (positive identification) เป็นการนิยามหรือให้ความหมายทางอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และสังคมวัฒนธรรมของตนเอง โดยตนเอง หรือคนในสังคม การนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) เป็นการนิยามหรือสร้างอัตลักษณ์โดยคนอื่น หรือกลุ่มอื่นซึ่งเป็นคนจากชุมชนภายนอก อาจเป็นมิตรหรือศัตรู อัตลักษณ์ในแง่หนึ่งเป็นการพิจารณาจากภายนอก อัตลักษณ์ที่ได้จึงออกมาในทางลบเสียส่วนใหญ่

ข้อสังเกตสุดท้ายจากการวิจัยเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์มุสลิม” ในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง ซึ่งผลิตและออกฉายระหว่างปี พ.ศ. 2528 - พ.ศ. 2560 พบว่า อัตลักษณ์บางประเภทมีความคงที่แม้เวลาจะผ่านไป ในขณะที่อัตลักษณ์บางประเภท ปรากฏในภาพยนตร์ที่ฉายในช่วงเวลาหนึ่ง กลับหายไปเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่ง โดยอัตลักษณ์ที่มีความคงที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง ได้แก่ อัตลักษณ์ทางกายภาพ ประกอบด้วย สีผิว การแต่งกาย และชื่อภาษาอาหรับ และมลายู ในขณะที่อัตลักษณ์ไม่ปรากฏภาพยนตร์ทุกเรื่อง แต่ปรากฏในภาพยนตร์ส่วนใหญ่ที่ออกฉายระหว่างปี พ.ศ. 2528 - พ.ศ. 2560 ได้แก่ อัตลักษณ์ความผูกพันกับชุมชน ที่ปรากฏในภาพยนตร์ 6 เรื่อง ในจำนวนทั้งหมด 8 เรื่อง และ อัตลักษณ์ความศรัทธาในศาสนา ที่ปรากฏในภาพยนตร์ 6 เรื่อง ในจำนวนทั้งหมด 8 เรื่อง อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์มุสลิมที่เดิมเคยปรากฏในภาพยนตร์ไทยช่วงหนึ่งแต่หายไปเมื่อเวลาผ่านไป ได้แก่ อัตลักษณ์ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย ซึ่งปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ปลากง” ซึ่งออกฉายในปีพ.ศ. 2532 และภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้าง

แผ่นดิน” ซึ่งออกฉายในปี พ.ศ. 2545 แต่ไม่ปรากฏให้เห็นอีกเลย จนถึงปัจจุบัน ขณะที่อัตลักษณ์ที่ไม่เคยปรากฏในภาพยนตร์ที่ผลิตก่อนปีพ.ศ. 2544 อย่างอัตลักษณ์ความรุนแรง ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ผ่านภาพยนตร์เรื่อง “โอเคเบตง” (2546) ภาพยนตร์เรื่องละติจูดที่ 6 (2558) ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” (2559) และภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” (2560) ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน (McCargo, 2008 para355 - of 5535) และเหตุการณ์ความรุนแรงจากการก่อการร้ายในระดับนานาชาติ ที่เริ่มต้นจากเหตุการณ์วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่ผู้ก่อการร้ายอาหรับบังคับเครื่องบินชนอาคาร World Trade Center ที่นำมาสู่ภาวะเกลียดกลัวอิสลาม (Bellle, 2020) ความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับคำอธิบายของสจ๊วต ฮอลล์ (ดาราพร ศรีม่วง, 2556 น.15) ว่า อัตลักษณ์คือชิ้นส่วนที่ถูกประกอบรวมขึ้นมาในบริบทต่าง ๆ ตามเวลาและสถานที่ และเปลี่ยนแปลงตามสภาพรอบข้าง และแรงมูที่หลากหลาย เช่น ฐานะทางสังคม เพศและอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

สำหรับการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง เป็นกระบวนการถ่ายทอดภาพ”โลกมุสลิมในประเทศไทย” ผ่านสื่อภาพยนตร์โดยผู้สร้างภาพยนตร์ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสื่อมวลชน สถาบันที่มีความสำคัญสถาบันหนึ่งในสังคม คำอธิบายข้างต้นสอดคล้องกับทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ตามการอธิบายของ Alfred Schutz ว่า โลกแห่งความเป็นจริง (physical world) ซึ่งอยู่รายล้อมบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นคนหรือปรากฏใด ๆ นั้นยากแก่การเข้าใจและเข้าถึง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของสถาบันหลักต่าง ๆ ของสังคมไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการย่อยและถ่ายทอดความจริงให้สมาชิกรับรู้และเข้าใจ (ปริญญานาคสิงค์ และ ธาตรี ไต้ฟ้าพล, 2556, น.45-46) ภาพยนตร์ซึ่งถือเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งจึงถือว่ามีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความจริงให้คนในสังคมได้รับรู้

อย่างไรก็ตาม ความจริงที่ไม่สามารถปฏิเสธได้สำหรับ “ความจริง” ที่ถูกนำเสนอเป็นผ่านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสถาบันสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์ก็คือผลผลิต

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ภาพต้นแบบ สื่อ และภาพตัวแทน”

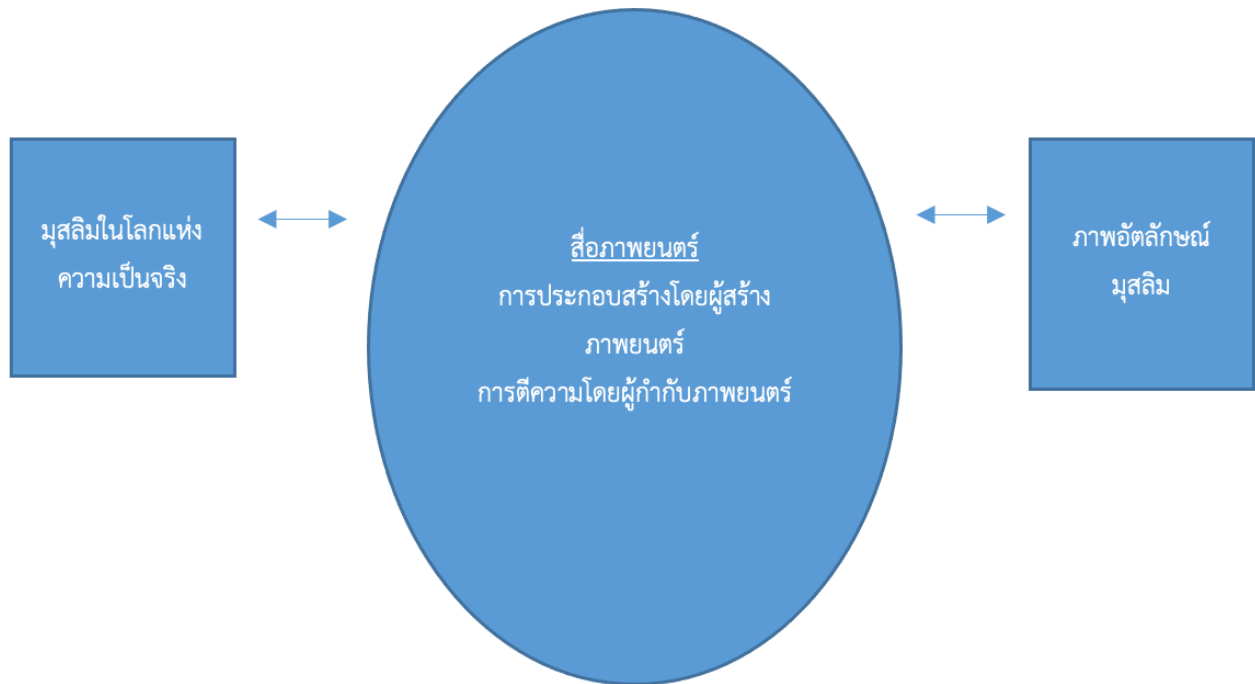
ของความจริงที่ถูกนำเสนอผ่านตัวกลางนั้นไม่มีทางเหมือน” ความจริงในโลกแห่งความเป็นจริง (physical world) ได้ เนื่องจากขณะที่ “ความจริง” ของโลกแห่งความเป็นจริง หรือเรียกว่า “ภาพต้นแบบ” ผ่านสื่อกลางจะถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ และถูกตีความตามความคิดของสื่อ จนกระทั่งได้ผลผลิตที่เรียกว่า “ภาพตัวแทน” ออกมา ดังนั้นแม้ว่า “ภาพตัวแทน” จะมีความใกล้เคียงความจริง หรือ ภาพต้นแบบ เพียงใดก็ตามแต่ก็ไม่มีทางเหมือนความจริงต้นฉบับได้ ดังที่ O’ Shaughnessy and Stadle (ดาราพร ศรีม่วง,, 2556, น.18) ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ภาพต้นแบบ, สื่อและภาพตัวแทน” ไว้ดังภาพที่ 1

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดการประกอบสร้างภาพตัวแทนของ O’ Shaughnessy and Stadle พบว่าการประกอบสร้าง “อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย” เป็นการนำเสนอความจริงโดยสถาบันสื่อมวลชนที่เรียกว่า “ภาพยนตร์” ผ่านผู้สร้างภาพยนตร์ที่ทำหน้าที่ที่ทำหน้าที่ตีความและประกอบสร้างภาพตัวแทนที่เรียกว่า อัตลักษณ์ภาพยนตร์ตามแผนภูมิดังภาพที่ 2

จากแผนภูมิตามแนวคิดของ O’ Shaughnessy and Stadle จะเห็นว่า กระบวนการประกอบสร้าง “ภาพตัวแทน” อัต

ลักษณ์มุสลิมของผู้สร้างภาพยนตร์ เริ่มต้นจากการศึกษามุสลิมในโลกแห่งความเป็นจริง แต่ด้วยความเป็นจริงของมุสลิมนั้นมีความซับซ้อน และยากเกินกว่าที่จะนำเสนอผ่านสื่อภาพยนตร์ที่มีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนและเวลาที่กำหนดได้ ผู้สร้างภาพยนตร์แต่ละเรื่องจึงเลือกความจริงบางส่วนเพื่อมาตีความ ก่อนที่จะใช้เครื่องมือในการผลิตภาพยนตร์ซึ่งได้แก่เครื่องมือทางด้านภาพและเสียงในการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมขึ้นมาโดยในส่วนของภาพ ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้เทคนิคการสร้างตัวละครที่มีผิวคล้ำแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลามและมีชื่อภาษาอาหรับหรือมลายู การจัดองค์ประกอบของการถ่ายภาพ การจัดองค์ประกอบของฉาก การจัดองค์ประกอบทางด้านการแสดงที่ขบขันภาพของวัฒนธรรมมุสลิมออกมาอย่างชัดเจนในการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมแบบต่าง ๆ ขณะที่ในส่วนของเสียง ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้เสียงประกอบอย่างเช่นเสียงอ่านคัมภีร์ อัลกุรอาน หรือเสียงอาซานซึ่งเป็นเสียงประกาศเชิญชวนให้ออกมาประกอบพิธีทางศาสนาในการสื่อถึงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิม

ในส่วนการตีความของผู้สร้างภาพยนตร์ เนื่องจากโลกแห่งความเป็นจริงของมุสลิมานั้นมีความซับซ้อน และยาก

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ภาพต้นแบบมุสลิมในโลกแห่งความเป็นจริง สื่อภาพยนตร์ และอัตลักษณ์มุสลิม”

แก่การเข้าถึง ผู้สร้างภาพยนตร์จึงเลือกตีความตามแนวทางของตนเองทั้งจากทัศนคติส่วนตัว จากประสบการณ์และจากการค้นคว้าหาข้อมูล หากพิจารณาจากอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องต่าง ๆ จะพบว่าอัตลักษณ์มุสลิมมีทั้งอัตลักษณ์ในทางบวก (positive identity) ประกอบด้วย ความผูกพันกับท้องถิ่น ความศรัทธาต่อศาสนา การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม และความโอ้อ้อมอารี และอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identity) ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความแปลกแยก ความอ่อนแอ และการเป็นผู้ถูกกระทำ

จากผลการวิจัยพบว่าผู้สร้างภาพยนตร์แต่ละเรื่องมีทัศนคติต่อมุสลิมในระดับที่ต่างกัน โดยผู้สร้างภาพยนตร์ที่เลือกนำเสนอภาพยนตร์ผ่านมุมมองของตัวละครหลักที่เป็นมุสลิม หรือเป็นตัวละครที่มีความผูกพันกับชุมชนมุสลิมอย่างใกล้ชิด จะนำเสนออัตลักษณ์เชิงบวกมากกว่าผู้สร้างภาพยนตร์ที่นำเสนอภาพยนตร์ผ่านมุมมองของตัวละครที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม หรือตัวละครมุสลิมที่ไม่มีความผูกพันกับชุมชน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย วินิจกุล (ธานี ชื่นคำ, 2555, น.8) ว่าการนิยามอัตลักษณ์ไม่ว่าจะทางบวกหรือลบขึ้นอยู่กับความผูกพันหรือการเป็นสมาชิก

ของสังคมนั้น หากการนิยามกระทำโดยสมาชิกของสังคมนั้น นิยามของอัตลักษณ์จะเป็นบวก แต่ถ้าการนิยามกระทำโดยคนนอก หรือคนที่ไม่มี ความผูกพันกับกลุ่ม นิยามของอัตลักษณ์จะเป็นลบ

นอกจากนี้ในการวิจัยนี้ยังพบว่า “ช่วงเวลา” มีผลต่อการคงอยู่ การเกิดขึ้นใหม่ และการหายไปของอัตลักษณ์บาง อัตลักษณ์ โดยอัตลักษณ์ที่ยังคงอยู่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในภาพยนตร์เรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ซึ่งออกฉายในปี พ.ศ. 2528 จนถึงในภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” ที่ออกฉายในปี พ.ศ. 2560 ได้แก่ อัตลักษณ์ทางกายภาพของตัวละครมุสลิมที่ประกอบด้วย สิวที่คิ้วดำ ใบหน้าที่คมเข้ม การแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลามและ และมีชื่อเป็นภาษาอาหรับและมลายู ขณะที่อัตลักษณ์ที่หายไป ได้แก่ อัตลักษณ์ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย ซึ่งปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ปลาวง” (2532) และภาพยนตร์เรื่อง “ตะลุมพุก มหาวาตภัยล้างแผ่นดิน” (2545) หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยเรื่องใดอีกเลย ส่วนอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้แก่ อัตลักษณ์ความรุนแรงซึ่งปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “โอเค เบตง” (2546) ภาพยนตร์เรื่อง “ละติจูดที่ 6” (2559) ภาพยนตร์เรื่อง “มหาสมุทรและสุสาน” (2560) และ ภาพยนตร์เรื่อง “สัจจะธรณี” (2560)

ข้อสังเกตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์มุสลิมที่ถูกประกอบสร้างโดยผู้สร้างภาพยนตร์นั้นอาจอยู่คงที่หรือเปลี่ยนแปลงตามทัศนคติหรือความคิดของสังคมที่มีต่อศาสนาอิสลามและคนมุสลิมในช่วงเวลานั้น ๆ สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่อง “มายาคติ” (Mythologies) ของ Roland Barthes (นพพร ประชากุล, 2558 น.7) ที่ว่า มายาคติไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่ง ชนชั้นหนึ่ง หรือหลายกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในฐานะบริบททางประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้การคงอยู่ การหายไป และการเกิดขึ้นของมายาคติเกี่ยวกับมุสลิมที่ส่งผลต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่อง จึงมีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีผลต่อคนมุสลิมและศาสนาอิสลามในช่วงเวลาต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น อัตลักษณ์ความรุนแรงเริ่มปรากฏให้เห็นในภาพยนตร์ไทยที่ผลิตหลังปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ซึ่งในช่วงเวลานั้นได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้อย่างต่อเนื่อง (McCargo, 2008 para355 -of 5535) นอกจากนี้ในการเมืองระดับโลก เดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ได้เกิดเหตุการณ์วินาศกรรมที่อาคารเวิลด์เทรดเซนเตอร์ที่กระทำโดยผู้ก่อการร้ายจากตะวันออกกลาง จนทำให้คำว่า “Islamophobia” หรือ ภาวะความกลัวต่อศาสนาอิสลามถูกใช้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ (เอกรินทร์ ต่วนศิริ สัมภาษณ์โดย ฤทธา ศุวรรณะกุล, 2560)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับกระบวนการผลิตสื่อและภาพยนตร์ในอนาคต

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของอัตลักษณ์มุสลิมและ

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย จากการวิจัยพบว่าอัตลักษณ์มุสลิมส่วนใหญ่นำเสนอภาพตัวละครมุสลิมที่คล้ายกัน ได้แก่ ลักษณะของผิวพรรณที่คล้ำ มีใบหน้าคมเข้มสวมเครื่องแต่งกายตามหลักศาสนา เครื่องศาสนา และ อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งที่ในความเป็นจริงประเทศไทยมีประชากรมุสลิมที่มีลักษณะแตกต่างกันไป เช่นมุสลิมปาตานี ที่มีใบหน้าคมเข้มแบบแขกขาว อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่แถบอิสาน มุสลิมเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่บริเวณภาคเหนือ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวมุสลิมบางคนอาจไม่ได้เคร่งครัดในหลักศาสนา และไม่ได้แต่งกายตามหลักศาสนา ดังนั้น ผู้ผลิตภาพยนตร์จึงควรนำเสนออัตลักษณ์มุสลิมที่มีความแตกต่างออกไป เพื่อให้ภาพมุสลิมในภาพยนตร์ไทยมีความหลากหลายและมีมิติไม่จำกัดเพียงแค่ภาพเหมารวมที่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย ควรศึกษาครอบคลุมถึงภาพยนตร์สั้นด้วย เนื่องจากภาพยนตร์ขนาดยาวมีจำนวนน้อยเกินไปที่จะศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ได้อย่างครบถ้วนได้

2.2 การศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย นอกจากศึกษาคุณลักษณะของอัตลักษณ์มุสลิม และกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมแล้ว ควรทำการศึกษาการตอบรับของผู้ชมภาพยนตร์ด้วยเพื่อให้ได้ผลการศึกษามีความรอบด้าน

2.3 การศึกษาอัตลักษณ์มุสลิม นอกจากศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยแล้ว ควรศึกษาอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ชาติอื่นอย่างน้อยหนึ่งประเทศ เพื่อสร้างเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์ต่างประเทศ

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ศุภวรรณกุล. (2560). *เอกรินทร์ ต่วนศิริ: Islamophobia ความเป็นเรา และความเป็นอื่น*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2017/09/73431>. (29 ธันวาคม 2563).
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- ดารารพร ศรีม่วง. (2556). *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธานี ชื่นคำ. (2555). *ศึกษาอัตลักษณ์ของเกย์ในสื่อภาพยนตร์ไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นพพร ประชากุล. (2542). “สัญลักษณ์และความหมายที่แปรเปลี่ยน,” ใน *แล่นเนื้อเถื่อนหนัง เล่มสอง*. ประชา สุวิธานนท์. หน้า 11-37. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน
- นพพร ประชากุล. (2558). *มายาคติ (Mythologies)* กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนาโครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประวิทย์ แต่งอักษร. (2562). *ผีเสื้อและดอกไม้ (พ.ศ. 2528) ทุก ๆ คนเป็นคนดี*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.plotter.in.th/?p=13375>. (5 ธันวาคม 2563).
- ปรีนทร์ นาคสิงค์ และธาดรี ใต้ฟ้าพล. (2556). “การประกอบสร้างตัวตนเกย์ในภาพยนตร์ไทย,” ใน *วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์*. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสวัตร ธิ์ กลาง. หน้า 45-46. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุชีพ วรรณสูตร. (2552). *สถานการณ์ปัจจุบันของสื่อภาพยนตร์*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://sucheepost.blogspot.com/2009/05/blog-post_27.html. (5 ธันวาคม 2563).
- อารี จำปาปลาย,ธีรณง สกฤตศรี และอาซิส ประสิทธิ์หิมะ. (2555). “มุสลิมในประเทศไทย : ชายขอบหรือแตกต่าง?,” ใน *ประชากรชายขอบและความเป็นธรรมในสังคมไทย*, กุลภา วัจนสาระ และ กฤตยา อาชวนิจกุล. หน้า 87-104. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- Boggs, Carl & Pollard, Tom. (2016). *The Hollywood War Machine: U.S. Militarism and Popular Culture*. New York : Routledge.
- CNN Library. (2017). *September 11th Terror Attacks Fast Fact*. (Online). Available : <http://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/index.html> (5 December 2020).
- Crow, Jonathan. (2014). *Watch the Films of the Lumière Brothers & the Birth of Cinema (1895)*. (Online). Available : <https://www.openculture.com/2014/08/watch-the-films-of-the-lumiere-brothers-the-birth-of-cinema-1895.html>. (5 December 2020).
- Gottschalk, Peter & Greenberg, Gabriel. (2018). *Islamophobia and Anti-Muslim Sentiment: Picturing the Enemy*. Maryland : Rowman & Littlefield.
- Hall, Stuart. (2003). *Representation Cultural Representations and Signifying Practices*. London : Sage Publications.
- History.com Editors. (2018). *Hollywood*. (Online). Available: <http://www.history.com/topics/roaring-twenties/hollywood>. (5 December 2020).
- IMDB. (n.d.). *Synopsis: The Siege*. (Online). Available: <https://www.imdb.com/title/tt0133952/plotsummary>. (29 December 2020)

- Lenin, V.I. (1934). *Collected Works*. New York: International Publishers.
- McCargo, Duncan. (2008). *Tearing Apart The Land; Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. New York : Cornell University Press.
- Reid, Jay. (2015). “*The Age of Sympathy: Re-examining discourse of Muslim terrorism in Hollywood beyond the ‘pre-’ and ‘post-911’ dichotomy,*” In Thao Phan. Platform: Journal of Media and Communication Volume 6.2. P.95-107. Melbourne : School of Culture and Communication.
- Riegler, Thomas. (2010). “*Through the lens of Hollywood: depictions of Terrorism in American Movies,*” In Alex P. Schmid,& James J.F. Forrest. Perspectives on Terrorism. Volume 4 Issue 2. P.35-45. Leiden : Terrorism Research Initiatives.
- Rotten Tomatoes. (n.d.). *Movie Info: Red Dawn*. (Online). Available: https://www.rottentomatoes.com/m/1017321-red_dawn. (29 December 2020).
- Sandbrook, Dominic. (2013). *How pop culture helped win the Cold War*. (Online). Available: <https://www.telegraph.co.uk/culture/10441108/How-pop-culture-helped-win-the-Cold-War.html>. (5 December 2020).
- Sanook. (2549). *United 93*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.sanook.com/movie/19607/>. (29 ธันวาคม 2563).
- The Arts. (1994, July 16). *Arab-Americans Protest ‘True Lies’*. The New York Times. P.11.
- Van Stekelenburg, Acquelein, Van Leeuwen, Anouk& Van Troost, Dunya.(2013). “*Politicized Identity,*” In David A. Snow, Donatella della Porta, Bert Klandermans, and Doug McAdam. The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements. P.1-4. New Jersey : Blackwell Publishing Ltd.
- Whittington, Paul. (2008). *How the Great Depression inspired Hollywood’s golden age*. (Online). Available: <https://www.independent.ie/entertainment/movies/how-the-great-depression-inspired-hollywoods-golden-age-26481978.html>. (5 December 2020).